

A. ESTETİĞİN KONUSU

'Estetik', Yunanca 'aisthesis' sözcüğünden gelmektedir. Temel algı, ilk duyum anlamına gelir. Estetiği bağımsız bir felsefi disiplin haline getiren ise Alman düşünürü A.G. Baumgarten (1714 - 1762) dir. Baumgarten, 'Aesthetica (estetika)' adlı yapıtında, estetiği "duygu bilgisinin bilimi" diye betimlemiştir. Estetik duysal bilginin bilimidir ve duysal alanı konu edinir. Duyu bilgisini yetkinliğe ulaştırmaya çalışır. Bu yetkinlik 'güzelliktir." O halde estetik güzel üzerine düşünme etkinliğidir. Bu anlamda estetik, güzelin ne olduğunu sorgulayan ve bunun bilgisine ulaşmaya çalışan felsefe dalıdır. "Güzel" derken hem doğadaki hem sanattaki güzel kastedilmektedir.

Estetik şu sorulara cevap bulmaya çalışır:

- Güzellik nedir?
- Güzelliğin bir standardı var mıdır?
- Sanat eserinin doğayla ilişkisi nedir?
- Güzellik onu algılayan öznenen bağımsız bir estetik değer midir?
- Objektif güzellik mümkün müdür?

Estetik ile sanat felsefesinin konusu temelde aynı olmakla beraber estetik daha geniş bir kavramdır. Estetiğin amacı, güzeli araştırmaktır. Estetik, güzellik felsefesidir.

Sanat felsefesi de güzeli irdeler, ancak sanat felsefesi sadece sanat eserindeki güzellikle ilgilenir. Estetik ise var olan her şeyin güzelliği ile ilgilenir. Bu bakımdan estetiğin konu-su içine sanat da girer. Böylece estetik sanatı da kapsayan daha geniş bir kavramdır.

Sanat felsefesi şu sorulara cevap bulmaya çalışır;

- Sanat nedir?
- Sanatsal ifade nedir?
- Sanat eseri ne anlama gelir?
- Genel olarak sanatın tanımı yapılabilir mi?
- Bir sanat eserini başarılı kılan özellikler nelerdir?
- Sanatlar nasıl sınıflandırılabilir?

B. ESTETİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

1) Sanat

Sanat, insanın doğada hazır bulunan şeylerden farklı olarak, sanatçının ürettiği şeylerdir. Sanat insanın doğaya kattığı eserlerden bazılarında verilen genel bir addır, Örneğin, bir tablo, asker heykeli, ev, gemi maketi, insanın doğada hazır bulmayıp kendisinin ürettiği şeylerdir. Bu geniş anlamıyla ele alındığında her şeyin sanatından söz edilebilir. Politika sanatı, demircilik sanatı, ayakkabıcılık sanatı, hatta savaş sanatı gibi. Fakat bunların hepsi sanat değildir. Felsefenin ilgilendiği sanat, bu anlamdaki sanat değildir. Sanat, estetik bir kaygı ile ortaya konan sanat eserlerini konu edinir.

Sanata Farklı Yaklaşımlar

a) Taklit Olarak Sanat

Yunanca "mimesis" sözcüğünden gelen taklit veya yansıtma kuramına göre, sanat doğada var olan güzelliği, düzeni ve ahengi kopya etmektir. Bu kurama göre sanat, sanatçının gerçekliği, hakikati ile gördüğü bir nesneyi veya durumu taklit etmesiyle ortaya çıkan üründür. Sanatçı doğada veya gerçeklikte gördüğü düzeni ve ahengi yaptığı eserle taklit etmeye çalışır. Doğayı taklit eden ile kopyalayan sanatçı, gerçekliği de kopyaladığını sanır. Bu kuramın en önemli temsilcisi Platon'dur.

Bu kuramda bir sanat eserinin güzelliği taklit ettiği nesneye ne kadar benzediğine bağlıdır. Aynı şekilde bir sanat eseri de duysal nesneyi ve onun aracılığıyla ideanın kendisini ne kadar başarılı olarak taklit ederse o kadar başarılı olur.

Taklit kuramına göre, sanatçı taklit ettiği nesnenin yanı sıra kutlandığı araca göre sanat çeşitlerini belirler. Örneğin, şiir ile edebiyat söz aracılığıyla, müzik ses aracılığıyla, resim ise renk ile doğadaki nesnelere taklit eder.

b) Yaratma Olarak Sanat

Yaratma kuramına göre, sanatçı doğayı taklit etmez, o mükemmelin peşindedir. Oysa doğada mükemmellik yoktur. Sanatçı bu yüzden kendi yeteneğiyle, hayal gücüyle mükemmel oluşturur. Sanatçı sanatını özgür bir etkinlikte ortaya koyar. Çünkü doğa da düzensizlik ve karmaşa vardır. Böyle bir şeyin taklidi gerçeği veremez. Sanatçı, akli, hayal gücü ve belleği sayesinde mükemmel ve ideali düşünebilir, Sanatçının ideali ve mükemmel hayal gücüyle kavraması ve onu yaptığı bir eserle ifade etmesi sanatı ortaya çıkartır. O halde sanat, sanatçının hayal gücüyle ortaya koyduğu ideal bir anlatımdır.

c) Oyun Olarak Sanat

İnsan günlük hayatında duyu ve akıl kısıcında kuşatılmış bir varlıktır. Bu yüzden insan içinden geldiği gibi değil, şartların getirdiği davranışlarda bulunur. Ama oyun oynayan insan için tek amaç oyunun kendisidir.

Sanatı oyun olarak gören bu yaklaşım, oyun ile sanat arasında bazı benzerlikler kurar. Nasıl ki oyun, insanı gündelik hayatın kaygılarının dışına çıkarıp, zevk almasını sağlıyorsa, sanat da böyledir. Her ikisi de insana bir özgürlük alanı yaratır. Oyun da sanat da amacını kendi içinde taşır ve başkaca bir yarar gözetmez. Sanat da oyun da kendisinden başka bir amaca yönelmezler. İkisi de pratik fayda sağlamak peşinde koşmaz.

Bu görüşün temsilcisi, "insan oynadığı sürece tam bir insandır." diyen Alman Filozofu Schiller'dir.

2) Sanat Eseri

Sanatın herkesin kabul ettiği bir tanımı yapılamasa da sanat eserini belirleyen bazı temel ilkeler ve ölçütler vardır. Sanat eseri, bir sanatçı tarafından meydana getirilen ve estetik bir değerlendirmenin konusunu oluşturan şeydir. Sanat eseri-nin temel özelliği, insanın bilinçli amaçlı bir etkinliğinin ve yaratıcı gücünün bir ürünü olması, doğada bulunmayan bir eser olmasıdır. Bununla birlikte insan elinden çıkan her eser sanat eseri değildir.

Sanat eserini 'sanat eseri' yapan öğeler

İnsan ürünü olması

Özgünlüğü

Estetik Özne

Estetik Tavır

Pratik Fayda Düşünülmeden Üretilmesi

C. ESTETİĞİN TEMEL PROBLEMLERİ

1. Güzellik Problemi

Estetik nesnenin, öznedede, estetik haz ya da beğenme duygusuna yol açan temel özelliğine güzellik denir. Bir başka açıdan estetik öznenin (insan) nesneden hoşlanmasına, hayranlık duymasına ve beğenme duygusunu oluşturmaya sebep olan uyum, düzen, birlik, yücelik ve ölçülülüğün tamamına güzellik denir. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi güzellik bir beğeni yargısıdır; fakat bu beğeni yargısının kaynağı konusunda farklı görüşler vardır.

Platon'a göre güzellik bir ideadır. Mutlak ve değişmez olup doğada gördüğümüz güzellikler bu ideaya benzedikleri ölçüde güzel görünürler.

Aristoteles'e göre güzellik matematiksel olarak orantılı ve ölçülü olandır.

Hegel'e göre güzellik mutlak ruhun nesnelere görünür hale gelmesidir.

Peki doğadaki güzellik ile sanattaki güzellik aynı mıdır? Doğada güzel olan bir şey sanatta da güzel olmak zorunda mıdır? Güzel ile iyi, güzel ile doğru, güzel ile yüce arasındaki ilişki nasıldır? gibi sorular da felsefenin güzellikte ilgili incelediği sorulardır.

Doğada Güzel - Sanatta Güzel

Biz güzelliği hem doğada, hem de sanat eserinde bulmaktayız. Ancak, güzel bir manzara derken kullandığımız güzelin anlamı ile, güzel bir şiir derken kullandığımız güzelin anlamı farklıdır. Birincisinde insandan bağımsız bir güzellik, ikincisinde ise insanın duyguları ve dehasıyla oluşturduğu bir güzellik söz konusudur.

Güzellik - Doğruluk

Güzellik, beğeni duygusunu ifade ederken, doğrulukta bilgi ve mantıksallık vardır. Platon'a göre güzellik ile doğruluk aynı şeydir. Kant'a göre bu iki kavram birbirinden ayrıdır.

Güzellik - İyi

Eski Yunan felsefesinde güzel ile iyi aynı şey olarak kabul edilmiştir.

Platon'a göre güzel ile iyi özdeştir.

Kant'a göre güzel estetik bir kavramken, iyi ise ahlaki bir kavramdır. Bundan dolayı bu iki kavram birbirinden farklıdır. Güzel bir insan denince farklı, iyi bir insan denince farklı şeylerin anlaşıldığını belirtir.

Güzellik ve Yüce

Güzel, sınırlı bir nesneyi dile getirir. Yüce ise, kavrama gücümüzü aşan bir büyüklüğü anlatır. Güzelliğin uyandırdığı duygu algı ite, yücenin uyandırdığı duygu ise algıdan sonra başlar.

Aristoteles'e göre uçsuz bucaksız çöle güzel denmez, yüce denir.

Güzellik ve Hoş

Bazı sanat anlayışları güzel ile hoş aynı sayar. Bu anlayışa göre estetik olay görme veya işitme ile ilgili haz veren bir şey olarak tasavvur edilir.

2. Ortak estetik yargıların olup olmadığı problemi

Estetik yargılar "güzellik" ve "çirkinlik" değeriyle ilgilidir. Bu yargılar öznel oldukları için diğer yargı türlerinden ayrılmaktadır.

İnsan bir şarkı dinlerken, bir resme bakarken "bu şarkı güzel", "bu resim çirkin" türünden yargılarda bulunur. Bu tür yargılara "Estetik Yargı" denir. Nesnelere hakkında herkesin üzerinde anlaşıldığı ortak bir güzel veya çirkinin olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır.

Bu görüşlerde estetik yargılarla ilgi olarak iki tavır söz konusudur. Bazı düşünürler, estetik yargının öznel olduğunu vurgulayarak, ortak estetik yargıların reddetmektedirler. Bazı düşünürler de ortak estetik yargının varlığını kabul ederler.

a) Ortak estetik yargıların olmadığını savunanlar.

Bu görüşü savunan en önemli filozof Benedetto Croce'tur. Croce'a göre estetik yargılar nesneden bağımsız ve özeldir. Bu sebepten ortak estetik yargılar yoktur.

Ortak estetik yargıların varlığını reddedenler, bu görüşlerinde güzellikte sanat eserinin bizde uyandırdığı duygu ve heyecanlardan hareket etmektedirler. Bu görüşün temelinde, estetik değerin nesneye değil, bütünüyle özneye ait olduğu iddiası vardır.

b) Ortak estetik yargıların varlığını, kabul edenler.

Kant, en önemli temsilcisidir. İnsanın estetik yargısı, duyguya dayansa da, öznel olsa da herkes aynı ortak duyguya sahiptir. "Bu şarkı güzeldir" yargısını veren bir kimse diğer insanların da aynı duyguda olmasını ister. Bu duygu herkeste bulunan ortak duygudur. Platon, varlık anlayışı gereği estetik değerin de gerçekten bizden bağımsız olarak var olduğunu savunur. Objektif estetik değerlerin varlığını savunan Platon'a göre, tek tek güzeller diye adlandırdığımız duygu nesnelere aslında güzel ideasından pay aldıkları için güzeldir. Mükemmel güzel, ancak ideadır. Güzel ideası da idealar dünyasında gerçekten vardır. Akıt sahibi her varlık için güzel ideası ortaktır. Çünkü o, akılsaldır.